

Маја Настић

АФРОДИТИН ВРТ РАДА ДРАИНАЦА

Скривена у једном подруму старе прокупачке куће, поезија Драинчевог *Афродитиної вртиа* дозревала је готово шездесет година, као најбоље вино, коме деценије доносе квалитет, питкост и укус. Оригиналан примерак књиге проналази, сасвим случајно, песник Велимир Радовић¹, задржава је и стихови излазе на светлост дана, пружајући нам драгоцену увид у Драинчеву поезију прве фазе. На насловној страни мале свеске стихова пише „Рад. Јовановић, *Афродитиин врт*”, Пишчево издање 1921. Видимо да писац не користи још увек свој чувени псеудоним, као што је то случај и са првом збирком поезије *Могри смех*, а већ у збирци поезије *Еројикон*, Радојко Јовановић мења име у уметничко Раде Драинац, које постаје симбол модерне поезије првих деценија двадесетог века. Василије Точанац², професор и Драинчев земљак, у топлој исповести о њиховом познанству, говори о тренутку када је први пут чуо за Драинца. Најпре је 1927. године упознао Недељка Јовановића, Драинчевог оца, који на погрешан начин износи мишљење о псеудониму свога сина, речима *срећа штио је ѝроменио ѝрезиме, да ме не друка ѝо свейу*³, не слутећи коју ће популарност и поштовање уживати његов син - песник Драинац, у Београду и шире.

Далеке 1921. године, Драинац - Радојко Јовановић, на унутрашњем делу задње корице *Афродитиної вртиа* упозорава читаоце да су му у штампи још три рукописа *Приче из раја*, *Гробница живој леша* и роман *Песме једне скијнице*. Књига је штампана само у три примерка, а сваки од примерака доноси по шеснаест страница о љубави и страсти према жени, уоквирену сликама топличког пејзажа. *Афродитиин врт* је поема⁴

на којој је изграђена каснија песникова поетика, а може се с правом рећи да су управо у њу уткани сви сегменти Драинчеве поетике, као што су љубав према завичају, жени, као чулном створењу и *хийнисийичка*⁵ опчињеност даљинама. Осим тога, Драинац доноси у овој поеми о љубави и неоромантичарске тенденције⁶, у виду сентименталности, провинцијализма, боемства, услед чега је романтичарска *химера* слободније и еротичније приказана, као Мема из *Афродитиної вртиа*. Од парнасо-симболисте и следбеника Дучића и Ракића у збирци *Могри смех*, Драинац се преображава постепено у изразито модерног песника, израженог кроз *Афродитиин врт* и друге збирке поезије.

Наслов поеме указује од чега је сачињено Драинчево поимање љубави и живота. Бирајући име грчке богиње љубави за назив своје поеме, Драинац Афродитине атрибуте љубави, лепоте, нежности и пожуде рефлектује у своју богињу љубави - вољену Мему, која је оличење дожанске и узвишене љубави с једне стране, док је с друге стране Мема чулна жена нагих груди, која се свом страшћу предаје вољеном мушкарцу, називајући га Богом. Обожавање вољене особе је доминантна нит поеме, приликом којег љубавници једни друге називају бојим именима, уживајући у љубави, плоду њиховог стварања. *Афродитиин врт* је најлепши врт, ограђен од других јер се у њему узгаја љубав, најфинија љубав, као морска пена из које ова богиња настаје. Љубав у *Афродитином вртиу*, осим финоће и прозирности морске пене, поседује и њену непостојаност, разиграност, па емоције достижу с једне стране највећу густину постојања, а с друге стране постоји страх да љубавна пена може нестати сваког трена, а то је оно што не жели наш песник, па сваким стихом љубав означава као живот, не као део живота, већ је љубав сам живот, не волети значи не постојати.

На почетку поеме песник своју чежњу за вољеном

1 Благоје Глазић, *Градина; Драинчев Афродитиин врт*, бр. 7, 1984, стр. 67-72.

2 Синиша Пауновић, *Драинац ѝесник и боем, Биџ*, Београд, 1981, стр. 51-59.

3 Исто.

4 Наведено дело, стр. 67-72.

5 Драинац у листу *Хийнос*, чији је оснивач конституише правац *хийнизам*, који је сличан *суматраизму* М. Црњанског, јер хипниста, као и суматраиста, доживљава цео глобус као свој завичај, па отуда и Драинац у *Афродитином вртиу*, у осмом делу поеме каже својој драгој: *Ти си шиха ко маїле далеке и ломии нокїе румене ко вече на Мореји...*

6 Јован Деретић, *Критичари о Драинцу; Неоромантизам Рада Драинца*, Београд, *Завод за уџбенике и настїавна средстїва*, приредио Гојко Тешић, 1999, стр. 519-521.

особом представља паралелно чежњи сунцокрета и зелене траве, који персонификовано представљају песника и његову драгу. И мелодија је тужна, али песник жели да се чује та „апсолутна песма”, која је исписана крвљу и долази из висина. Драинац потврђује Рилке-ову тезу да певати значи постојати, у стиховима:

*... Чуј њесму ноћноја њевача⁷,
њесму јошџије њевану,
шџио шрејери кроз дрезово трање,
њезин је њочетџак живојџ
а свршетџак умирање.*

Песма упућена његовој драгој је „песма над песмама”, садржи живот и смрт у себи, а још увек није отпевана, песник жели да је отпева својој Меми, догињи љубави, јер је то песма о љубави. Последњи стихови првог дела поеме, као и почетни, плачним, романтичарским тоном, позивају жену да послуша песму о жудњи сунцокрета и траве - о жудњи лирског субјекта за својом догињом љубави. У наставку песник пева о стварима које умиру скривене *њод велом џишине*, и звездама које умиру усред свеопште поспаности, а он не жели да његова звезда – песма, која је крвљу исписана замре, па је отуда и живи, бацајући своје срце као ствар, на стопе вољене особе. Ноћ је време сусрета двоје љубавника, песник жели да буде кап крви њене, део њеног бића:

*...рад најона вечна самрџињика свију
шџио мукло кроз ноћ као вино џију.*

У овим стиховима присутан је хипнизам Драинчев, јер жели зарад свих људи који осећају нагон за љубављу, да удоми своје биће у бићу вољене особе. Његова срећа ће се манифестовати и на друге страственике, све на свету је нитима хипнизма повезано. Љубав и страст су вечна мисао човека:

*Ноћас или друје ноћи
Све је исџа њесма исџевана крвљу.*

Крв је узбуркана страшћу, па лирски субјекат сво-

јој музи каже да се скида лагано, услед чега видимо неоромантичарски поступак песника, који постепено уноси еротске елементе у поему. Жели да попије њено биће, део ње, кап њене крви, као вино. Жена опија песника, узбуђује га помисао на њу, полако почиње да описује делове њеног тела у трећем делу поеме. Љубав са метафизичког почетног плана поеме, бива преточена у чулну љубав. Сусрет љубавника је поново смештен у ноћ, као да је Мема онострано биће афродитске лепоте, па се песник само ноћу може сусрети са њом. Тишина наткрива љубавну ноћ и природу која је успавана, само је двоје љубавника будно. Песник уноси слику апстрактног поређења,

*са винивој лишћа џихо кайље роса
као крвав џољуб са џивојих усана,*

услед које природа поприма атрибуте вољене жене, јер роса тихо капље са винове лозе, као њен крвав, дуго ишчекиван, страствен пољубац, који уједно и лечи душу, али је и повређује, расплићући страсти великих размера, па песник сав изгара у ишчекивању тог пољупца. Лирски субјекат жели да попије крв са усана вољене жене, која је као винска роса, будући да капље са виновог лишћа. Збивања љубавне игре двоје љубавника, Драинац рефлектује и на природу, нераскидиво повезујући природу и љубав, као целину. У наставку љубавног заноса, песник разоткрива Мемино тело, будући да у другом делу поеме захтева од вољене жене да се скине, сад видимо да је она без одеће, потпуна је доминација еротског дела Меминог бића, осликане су њене ноге, груди:

*...Ојружи беле ноје.
И сџави ми руку (из)међу џивојих сиса;
не сџежи ме џако...*

Последњи наведен стих говори о жељи песника да врхунац њиховог еротског заноса вечно потраје, толико дуго да умру лагано у тој страственој врелини, што можемо довести у везу са првим делом поеме у којем песник тражи од вољене жене да послуша песму која у себи носи живот и смрт. Као да је тек сада, у трећем

7 Сви наведени стихови у раду преузети су из књиге *Лирика Драинац; Афродитџин врџи*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средсџтва, приредио Гојко Тешић, 1998, стр. 65-81.

делу поеме Мема послушала песму и одолела љубавном заносу, а песник не жели да пожурје тај занос, жели да љубавни занос лагано умире, јер ће онда љубавници вечно живети у песми о том заносу. Након тога Драинац, поново изједначава слику природе са својим љубавним вртом, у којем је као и у природи тишина, завладала је *музика нечујна*, а двоје љубавника испреплетаних тела спавају, дошло је до синтезе два бића. Повезаност природе и љубавног врта, можемо тумачити и у хипнистичком кључу, јер Драинац човека и жену приказује као јединке у свом врту с једне стране, док с друге стране они неизоставно прате природу, као и она њих, део су природе. Свеопшта повезаност љубави, природе и човека подражава се овим стиховима.

Четврти део поеме доноси новину у певању, јер Драинац осим пејзажно представљене природе и љубавника, уноси динамичне мотиве козарске песме, просјака који проси, коње чији кораци нестају у даљини и пса који лаје. Сви ти звуци полако ишчезавају, а љубавници остају сами, док *баршунасџи* вео ноћи пада на њих. Песник тражи драгој да га љуби из *бескрајне душевне дубине*, обећавајући јој да је неће стезати, јер зна да је боли *изуједан њуџољак на дојки*. Видимо да долази до плиме и осеке у страсти афродитске љубави, која се у овом делу поеме манифестује више романтичарском сликом љубави, него неоромантичарском еротском љубави чије трагове видимо у слици модрих жениних груди и плими страсти која је претходила садашњим пољупцима из дубине душе. Како стихови одмичу, тако и Драинчева поетика поприма нове облике, па отуда осим описа Меминог наог тела, песник осликава и њене очи и тамну косу:

*Твоје свейле очи исиод црној вела
чезну кроз јуџарњу њлавкасџу даљину.*

Део дана у који смешта драму двоје љубавника сада је јутро, а не ноћ као у претходна четири дела поеме. Страствена љубавница је уморна, а страсти њеног тела са доласком сунца ишчезавају. Као да је њена љубав ноћни агенс, који ноћу делује свом снагом, а дању мирује то божанско афродитско тело. Мема је као чаробница у својој страсти, оностарно биће, с којим је су-

срет могућ само ноћу. Толика је снага њених осећања, као да није са овог света. Видимо да љубавници нису више у свом љубавном врту, она је кренула негде, а песник је моли да остане. Лист који пада крај њених ногу је златан, тугује што одлази из врта, што хипнистички повезује драму љубавника са природом. Песник је забринут што његову богињу ноћи дотачиње јутарња роса и руменило јутра, натопиће се делом дана који није својствен за њихову љубавну игру. Подсећа је да јој кукови још дрхте од страствене ноћи љубави, и да није уморан, жуди за њеним љубавним уједима. Мема је сва прозирна и мекана као пена, песник активира у овим стиховима чула мириса, боје, додира, све је може повредити, што је изван њиховог љубавног врта:

*Мема, куд ћеш рано кроз јуџарњу росу
кроз мирисе њешке њокошена сена,
осџани још мало, сву ћеш злајну косу
искидајџи њо џрању, бићеш најџољена
руменилом јуџра ко мак морем жиџа...*

Одлазак Меме из љубавног врта, у наставку поеме доноси и промену њеног понашања. Песник се пита зашто жена брани усне од пољубаца, када су жедне љубави. Драинац поново уноси измене у делу дана о којем пева, сада јој се у подне обраћа. Романтичарско поимање љубави је по среди, он жели кроз очи вољене жене да допре до суштине њеног бића - до душе те жене. Невин је у својој љубави, као дечак је несташан, кришом јој посматра груди које јој испадају из блузе. А и Мему то постићује, као што смо већ навели, дању њихова љубав не поприма еротске размере, већ више платонске.

Синиша Пауновић⁸ у запису *Драинац и жене*, наводи колико су жене биле важне за нашег писца, приватно и поетски. Наиме, Драинац је целог живота према тврдњи његовог пријатеља Пауновића, волео своју жену од које је био разведен, али је „трчао” за многим женама. Догађало му се да је истовремено био очаран са више жена истим интензитетом, било да су сликарке, књижевнице или жене изван света уметности. Живео је своју поезију и уносио своје жене у њу, а Мема из *Афродитџиној врџа* је очигледно једна од великих песникових љубави.

8 Наведено дело, стр. 106-107.

*йусѣила си жиле у крв моју
и ѿвоје се сѣабло вечно йлави
ко лисѣ ловора кроз јунску доју.*

Женино „стабло“ – тело, укоренено је у песнику, он је земља која је ње жедна, *жиле* њеног стабла су дубоко у крви песника. Стабло је плаве крви, симбол је афродитског, божанског порекла вољене жене, као лист ловора је, који овенчава песникову поезију и његово биће. Романтичарским покретом песник затвара очи пред пољубцима вољене жене, јер жели да чује њен шапат, који допире до душе. Сједињен је са природом, зимском тишином и шапатам вољене жене.

Песник је био као *йросјак*, који сања о тако изрази-то чулној љубави, пре спознаје љубави у вољеној жени:

*...каснѣје нађох у души ѿвојој
оно шѣо не нађох у дићу своме.*

Жена је део песниковог бића, који је недостајао да би био остварен човек, који боље види своје успоне и падове, љубав скида „паучину“ из сећања, освешћује људе:

*Ја видим сада своју величину
и йрозне боли ранијих ѿама,
јер љубав койрену са душе ми скину
да осеѣим оно најгудље у нама.*

Само уз помоћ љубави, човек осећа исконско своје биће, његове најситније нити и чула. Толико је јака љубав *афродитској врѣа*, на њој се може свирати, инструмент је душе:

*...Љубав је сада жица на којој
иѣрају ѿонови душе моје...*

Песник је на љубавној лађи, плови њоме кроз јаву, љубав је представљена као божанство Афродите, заљубљени човек плови по пенушавим таласима, уживајући у оствареним сновима:

*...Лађе, носѣме ме йуѣем осѣварених сања
у шумору йенушавих слаја,
йуѣем овој божанској осећања,*

на ком док се љуби у вечности йреѣаја.

Заљубљеност доноси мисао о вечности људских бића, јер док људи воле и љубе једни друге, а изнад свега док љубе саму љубав, они постају синоним за вечност. Љубав према жени, у овим стиховима се уздиже у љубав према осећању које заљубљеност буди у човеку. Управо због тога, песник се не обраћа директно вољеној Мемиди, као у другим деловима поеме, већ се захваљује њој што му омогућава да спозна свет очима заљубљеног човека и пева химну у част осећања заљубљености.

Природа, која је у нераскидивој вези са љубављу двоје младих, најдетаљније је описана у стиховима поеме који сведоче о првом чулном сусрету двоје љубавника:

*Вијуѣав йуѣи сѣава,
сѣраном миришу цвекѣне фасаде
и жуѣи се ѣрава,
нишу се дозревајућа жиѣа
а ойојна мелодија вечерњеј колорѣа
слази йреко мрких јабланова
и йреко речној кориѣа
у коме вода има доју снова.
А доле у шуми дојре мирише
кроз ѣешку влају скорошње кише,
сѣоменик и жуква йуѣѣају йровидне сене
кроз суѣонске одблеске румене.
...Овако вече беше.*

Активира нам Драинац сва чула описом природе, попут Рембоа, ређа слике пејзажа, једну за другом, услед чега долази до синестезије чула. Природа се прелива у најлепшим бојама, као и осећања песника када је први пут љубио своју драгу. Спој човека и природе је нераскидив, исконски је, део је човека, то је једна од порука коју Драинац шаље *Афродитѣиним врѣом*.

Крај поеме у којем песник евоцира прве пољупце и додире, који су били детињасто невини, говори о позицији лирског субјекта из које сад пева. Он је човек, који је спознао грех, чулну љубав и опијеност њоме, па се пита где су *доне цѣѣре из даљина*. Одрастао је, спознао је тајне живота, али чезне за *невиним даљинама*, као и Дис у *Тамници*. Уводи и мотив *сумаѣре* и

црва сумње:

...У ноћи беше црв
на мојој сирастивеној вајри
у јујуру болна
ко мршав сан на Суматри.
...Не, не иди...
волимо се вечно, вечно, Мема.

Песник жели да отера „црва сумње” из својих осећања, болнија су јутра када је над љубављу вео сумње испреден, толико су болна да суматраистички сан може замрети, а то представља крај певању, љубави и животу. Суматраистички апсолут не сме да замре, сан о химеричној жени са Суматре, мора вечно да живи, једино је он споменик вечној опчињености женом. Песник жели да се Мема и он вечно воле, па сходно таквој поетици љубави, Драинац *Афродитин врџ* „отвара” за читаоце стиховима о жељи лирског субјекта да вољена Мема чује љубавну песму, њој посвећену, а поруком о вечној љубави према жени, Мемиди, симболу свих жена света, „затвара” свој врт љубави. „Затварањем” свог љубавног врта, Драинац отвара путеве своје поетике и поезије посвећене женама. Хипнистичка муза – Мема, је вечити човеков идеал вољене жене. Она постоји, живи природом и са природом, тешко ју је достићи, али не и немогуће. С једне стране Драинчева муза је фатум, док је са друге стране врховни принцип човека и света, уопште. Еволуција стихова у *Афродитином врџу* од романтизма ка неоромантизму тече, а све у служби да се љубав прикаже као метафизички – чулно стање, до којег се долази путем мисли о вољеној жени, најпре као о недостижном, али постојаном, хипнистичком сну који је део природе, а затим кроз страствене ноћи проживљеног сна у наручју химеричне жене.

Стихови из Драинчеве песме *Ејитшаф на моме њроду*¹⁰ на најбољи начин уоквирују песников поетски „врт” стварања и певања о женама, као вечитој инспирацији:

...Не жалише ме: ја сам за животиа као њлачна врба
њројлакао за содом

10 Наведено дело, стр. 178.

11 Наведено дело, 106-107.

Моје је све у овом њесџаментџу џџио данас џишем:
Ако једна џосџа бџде желела да сџава најоредо са
мојим џродом

Окренише јој џлаву ка моме сџиу
Више моје џлаве ни џлоче, ни џојрсја,
Кад бџдем силазио низ сџејенице џакла или неба
Не џреба часџи (једном – џреџџано) скиџачу
Који је целим живоџом **жџдео само чаџицу џубави**
и кору хлеба...

Велики песник и боем међуратног Београда живео је за љубав, жене и поезију, управо је таква његова поезија прве фазе. Мисао о жени, као вечитој инспирацији, из поеме *Афродитин врџ*, прати нашег писца од самих почетака стварања, па све до зреле песничке фазе, као што видимо у песми *Ејитшаф на моме њроду* у којој он као тестамент своје поезије оставља мисао о жени, која ће га заувек пратити и када оде са овог света. У прилог томе иде и биографска чињеница из Драинчевог живота, коју износи Синиша Пауновић¹¹ у *Зайисима о Драинцу*. Наиме, жене су годинама после смрти великог песника долазиле на његов гроб, остављале цвеће, *окренуше џлавом ка сџиу џесника*...

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Благоје Глазић, *Градина*, бр. 7; *Драинчев Афродитин врџ*, 1984, стр. 67-72.

Синиша Пауновић, *Драинац џесник и боем*, Биџ, Београд, 1981, стр. 51-59.

Криџичари о Драинцу, Београд, *Завод за уџбенике и насџавна средсџива*, приредио Гојко Тешић, 1999, стр. 227-232; 519-521;

Лирика Драинац; Афродитин врџ, Београд, *Завод за уџбенике и насџавна средсџива*, приредио Гојко Тешић, 1998, стр. 65-81.